

CZU: 615.2/.3.03-053.9(478-21/-22)

PERCEPȚIA CONCEPTULUI DE UTILIZARE RAȚIONALĂ
A MEDICAMENTELOR DE CĂTRE VÂRSTNICI DIN MEDIILE
URBAN ȘI RURAL | THE PERCEPTION OF THE CONCEPT OF RATIONAL USE
OF MEDICINES BY THE ELDERLY IN URBAN AND RURAL
ENVIRONMENTS

Tatiana Șchiopu*, Lucia Sîbii, Mihail Brumărel, Vladimir Safta, Liliana Dogotari,
Valentina Buliga, Stela Aduji

Catedra de farmacie socială „Vasile Procopișin”,
Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” din Republica Moldova

Autor corespondent*: tatiana.schiopu@usmf.md

Abstract. Taking into account the differences in the realities of existence between the elderly population in urban and rural areas and the fact that the place of residence generates differences related to the quality of life of the elderly, the impact of the environmental factor on the perception of the concept of the rational use of medicines was studied. Data collection was carried out by surveying the elderly. 400 questionnaires were collected and validated, 200 each from the rural and urban areas, containing 15 questions of the 5-point Likert scale type, which characterize the knowledge, perception and attitude of the elderly towards the aspects related to the rational use of medicines. The obtained results reveal differences in the attitude of the elderly regarding such aspects of the rational use of medicines as changing the administration dose, offering their medicines to other people, avoiding uncontrolled self-medication, those from rural areas being more cautious. Similar answers insignificant differences in perception were demonstrated by both groups of respondents regarding such characteristics regarding the rational use of medicines: administration according to the specialist's recommendations, strict adherence to the administration method, consultation of the leaflet, providing the necessary information during communication with the pharmacist, use of medical storage accessories and storage of medicines, drawing up and placing the schedule in a visible place, knowing the potential risks of the medicines used.

Keywords: drugs, pharmacists, rational use, perception, elderly, rural, urban.

Rezumat. Ținând cont de diferențele realităților de existență dintre populația vârstnică din mediul urban și cel rural și faptul că locul de reședință generează diferențe legate de calitatea vieții vârstnicilor s-a studiat impactul factorului de mediu asupra percepției conceptului utilizării raționale medicamentelor. Colectarea datelor s-a efectuat prin chestionarea vârstnicilor. Au fost colectate și validate 400 de chestionare, câte 200 din mediul rural și urban, ce conțin 15 întrebări de tipul scala Likert de 5 puncte, care caracterizează cunoașterea, percepția și atitudinea vârstnicilor față de aspectele ce țin de utilizarea rațională a medicamentelor. Rezultatele obținute relevă diferențe de atitudine ale vârstnicilor privind așa aspecte ale utilizării raționale ale medicamentelor precum modificarea dozei de administrare, oferirea medicamentelor sale altor persoane, evitarea automedicației necontrolate, cei din zonele rurale fiind mai prudenți. Răspunsuri asemănătoare și diferențe nesemnificative de percepție au demonstrat ambele grupe de respondenți la următoarele caracteristici privind utilizarea rațională a medicamentelor: administrarea conform recomandărilor specialistului, respectarea strictă a modului de administrare, consultarea prospectului, oferirea informațiilor necesare în timpul comunicării cu farmacistul, utilizarea accesoriilor medicale de păstrare și depozitare a medicamentelor, întocmirea și plasarea orarului la loc vizibil, cunoașterea riscurilor potențiale ale medicamentelor utilizate.

Cuvinte cheie: medicamente, farmaciști, utilizare rațională, percepție, vârstnici, mediu rural, mediu urban.

INTRODUCERE

Utilizarea rațională a medicamentelor presupune că „pacienții să primească medicamente adecvate nevoilor lor clinice, în doze care să corespundă cerințelor lor individuale, pentru o perioadă de timp adecvată și la cel mai mic cost pentru ei și pentru comunitatea lor”, conform recomandărilor OMS. Se estimează că mai mult de jumătate din toate medi-

camentele sunt prescrise, eliberate sau administrate în mod necorespunzător. Utilizarea excesivă, insuficientă sau necorespunzătoare a medicamentelor duce la risipa de resurse ale sistemului de sănătate și la pericole pentru sănătatea pacienților pe scară largă [9]. Ignorarea conceptului utilizării raționale a medicamentelor este una dintre problemele majore cu care se confruntă sistemul farmaceutic din Republica Moldova [2].

În cazul vârstnicilor această tendință de utilizare necorespunzătoare este și mai acută. Pacienții vârstnici se caracterizează prin probleme specifice vârstei, cum ar fi declinul funcțional multiorganic, alterarea stării mentale, depresia, starea nutrițională redusă și absența sprijinului social, toate acestea având potențialul de a interfera cu farmacoterapia acestor pacienți. Vârsta biologică a pacientului este unul dintre cei mai importanți parametri și trebuie definită individual, pe baza comorbidităților și a stilului de viață ale acestuia [3, 4].

Alți factori care influențează stilul de viață al vârstnicilor sunt resursele financiare și alte caracteristici socio-economice, iar locul de reședință generând diferențe legate de calitatea vieții acestora [17]. Astfel, se conturează întrebarea, ar fi oare diferență între percepțiile și înțelegerea de către vârstnicii din mediul urban față de cei din mediul rural privind indicatorii ce caracterizează utilizarea corectă a medicamentelor?

Conform datelor oferite de către biroul Național de Statistică din Republica Moldova pentru anul 2022, minimum de existență în mediul urban este mai mare decât cel din mediul rural. Totodată, majoritatea persoanelor vârstnice (de 60 de ani și peste) sunt active din punct de vedere economic. Acest fapt este influențat de către tipul activității economice, sex, statutul profesional, mediul de trai etc. Se constată că bărbații de la sate predomină în populația vârstnică ocupată. Totuși nivelul de trai al vârstnicilor din gospodăriile mediului urban au o situație financiară mai bună, de asemenea și condițiile de trai sunt mai bune decât ale celor din mediul rural. Ponderea vârstnicilor care își apreciază nivel de trai ca fiind bun sau foarte bun este mai mare în mediul urban, pe când cei din mediul rural și-au apreciat nivelul de trai ca fiind satisfăcător [19].

Totodată, rezultatele studiului în gospodării efectuat de către Biroul Național de Statistică, în același an, arată că populația din mediul urban consumă medicamente într-o proporție mai mare decât populația din mediul rural (40,6% față de 27,9%). Consumul medicamentelor crește odată cu vârsta, persoanele în vârstă de 75 ani și peste consumă medicamente în proporție de 54,6%. Populația din mediul urban este un consumator mai activ de medicamente din proprie inițiativă, 36,6% față de 32,8% din populația de la sate [1]. Această tendință este susținută de rezultatele studiilor efectuate pe parcursul ultimilor ani, care relevă că cunoștințele vârstnicilor despre medicamentele pe care le administrează sunt insuficiente, ei fiind mai puțin capabili să facă față gestionării medicamentelor [15], la fel, vârstnicii practică automedicația cu AINS [16], ca urmare ei sunt expuși la interacțiuni medicamentoase poten-

țiale dintre preparate AINS și cele antihipertensive [14], se supun riscurilor în urma administrării medicamentelor păstrate incorect etc. [13]. Dat fiind faptul că numărul farmaciilor comunitare în mediul rural este mai mic decât în cel urban [7], se limitează accesul populației în etate la medicamente și servicii farmaceutice esențiale, astfel la sate vârstnicii sunt mai vulnerabili, îndeosebi din punct de vedere al sănătății și posibilităților financiare, după cum a fost menționat anterior. Neasigurarea cu asistență farmaceutică a vârstnicilor din zonele rurale influențează direct procesul de utilizare a medicamentelor.

În acest context, este relevant pentru practica farmaceutică, să se evalueze caracteristicile particulare ale locului de trai al vârstnicului și impactul acestora asupra utilizării medicamentelor, ținând cont de diferențele dintre realitățile existente ce caracterizează populația vârstnică din mediul urban și cel rural. Cunoașterea acestor aspecte ar permite elaborarea de politici farmaceutice specifice, bazate pe rezultatele analizei comparative între cei ce locuiesc în medii diferite.

Faptul că vârstnicii din zonele rurale nu au acces la medicamente din cauza lipsei farmaciilor sau a farmaciștilor calificați, generează necesitatea de a acorda o atenție sporită lor prin prisma îngrijirilor farmaceutice specializate.

SCOPUL LUCRĂRII

Scopul studiului constă în evaluarea și analiza comparativă a percepției de către vârstnicii din mediul urban și din mediul rural privind conceptul de utilizare rațională a medicamentelor pentru a determina particularitățile de consiliere a loc de către farmacist în dependență de mediul în care trăiesc.

MATERIAL ȘI METODE

Studiul a fost efectuat în perioada septembrie – noiembrie 2023, în diferite localități. Colectarea datelor s-a efectuat prin chestionarea vârstnicilor. Au fost colectate și validate 400 de chestionare, 200 de chestionare completate de vârstnici din mediul rural și 200 de vârstnici din mediul urban. Chestionarul este compus din 15 întrebări de tipul scala Likert de 5 puncte prin intermediul cărora s-a apreciat atitudinea vârstnicilor față de aspectele ce țin de utilizarea rațională a medicamentelor. Întrebările incluse în chestionar au permis respondenților să se exprime în ce măsură sunt de acord sau nu cu afirmațiile ce caracterizează „Utilizarea rațională a medicamentelor”. Scalele Likert au avantajul că nu se așteaptă la un răspuns simplu „da/nu” din partea respondentului, ci mai degrabă permit grade de opinie sau chiar lipsa oricărei opinii. Prin urmare, se obțin date cantitative, care pot fi analizate relativ ușor. Datele

colectate au fost analizate prin intermediul programului Excel și au fost create grafice cu bare pentru fiecare întrebare pentru a vizualiza frecvența alegerii fiecărui item.

REZULTATE

Vârstnicii, ca pacienți ce suferă de maladii cronice și de diverse afecțiuni minore, trebuie să fie conștienți atât de beneficiile, cât și de riscurile tratamentului medicamentos pe care-l folosesc. Astfel,

în chestionarul propus lor au fost incluse întrebări ce caracterizează cunoștințele despre conceptul de utilizare rațională a medicamentelor.

Majoritatea respondenților chestionați (>55%, $I\ddot{I}_{95} = 59,88-50,12$), atât din mediul urban, cât și rural, consideră că utilizarea medicamentelor conform recomandărilor specialistului, fie medic sau farmacist (figura 1) și respectarea strictă a modului de utilizare a medicamentului și a duratei tratamentului (figura 2) se include în conceptul de utilizare rațională.

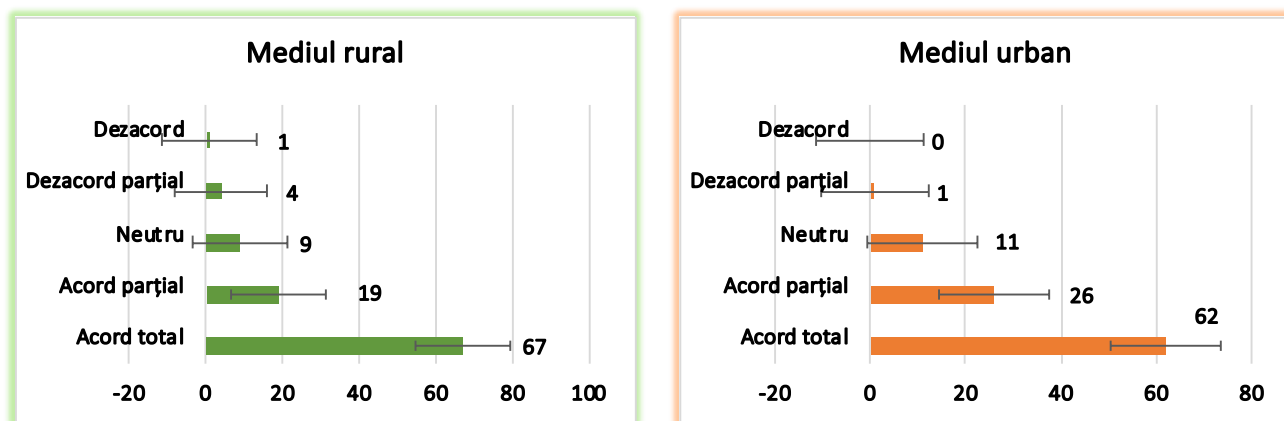

Figura 1. Utilizarea medicamentelor conform recomandărilor specialistului (medic, farmacist)

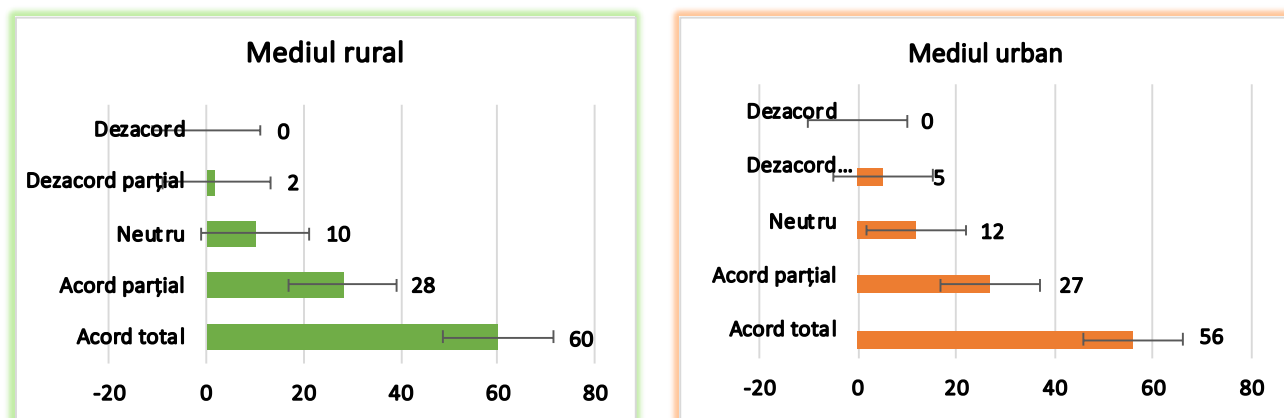

Figura 2. Respectarea strictă a modului de utilizare a medicamentului (nu depășiți doza zilnică) și a duratei tratamentului

Pentru vârstnici este caracteristic comportamentul proactiv în administrarea zilnică a medicamentelor și faptul că ei suferă de boli cronice confirmă polimedicația în rândul acestora și riscurile la care se supun. Responsabilizarea vârstnicilor vine odată cu durata tratamentului, deoarece majoritatea medicamentelor se iau pentru perioade lungi de timp sau chiar pentru restul vieții.

Îngrijirile farmaceutice au ca scop aderarea la tratament a pacienților, adică să respecte întocmai

tratamentul recomandat de medic sau de farmacist, dacă ne referim la terapia cu medicamente OTC ale afecțiunilor minore. Un pacient aderent este crucial pentru utilizarea rațională a medicamentului. Faptul că vârstnicii conștientizează acest aspect contribuie la rezultate optime de tratament cu mai puține riscuri.

Totuși, unele considerente despre administrarea corectă ale medicamentelor sunt mai puțin încurajatoare, vârstnicii din mediul urban nu țin cont de

omiterea sau dublarea dozelor în timpul tratamentului (figura 3) sau de recomandarea medicamentelor altor persoane din propria experiență (figura 4). Observăm o diferență semnificativă în abordarea acestor aspecte ale vârstnicilor privind utilizarea rațională a medicamentelor, cei din mediul rural fiind mai responsabili privind modificarea dozei de administrare sau oferirea medicamentelor sale altor persoane, pe când cei din mediul urban au o atitudine greșită de a recomanda medicamentele sale altor persoane, astfel supunându-i la efecte secundare

nedorite. În această ordine de idei, se subliniază că de important este implicarea farmaciștilor în consilierea persoanelor în etate și atenționarea lor despre ce înseamnă un tratament personalizat sau individualizat. Selectarea medicamentului potrivit este un proces anevoios, medicul curant sau farmacistul atunci când recomandă un medicament anume, ia în considerație mai mulți factori ce caracterizează pacientul, precum înălțimea și greutatea, sexul, vârsta, condițiile medicale existente, interacțiunile medicamentoase, intoleranța la medicamente etc.

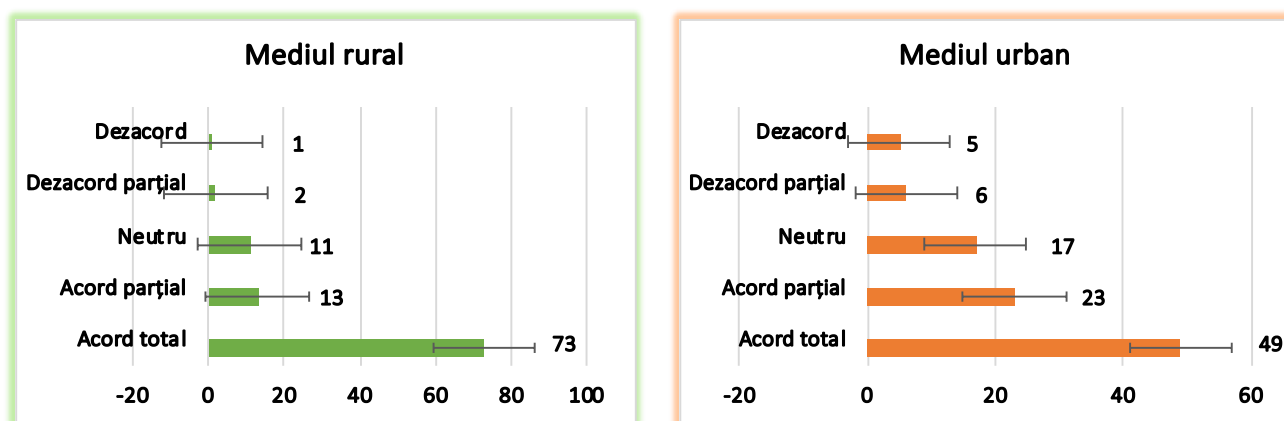

Figura 3. Evitarea omiterii sau dublării dozei în timpul tratamentului

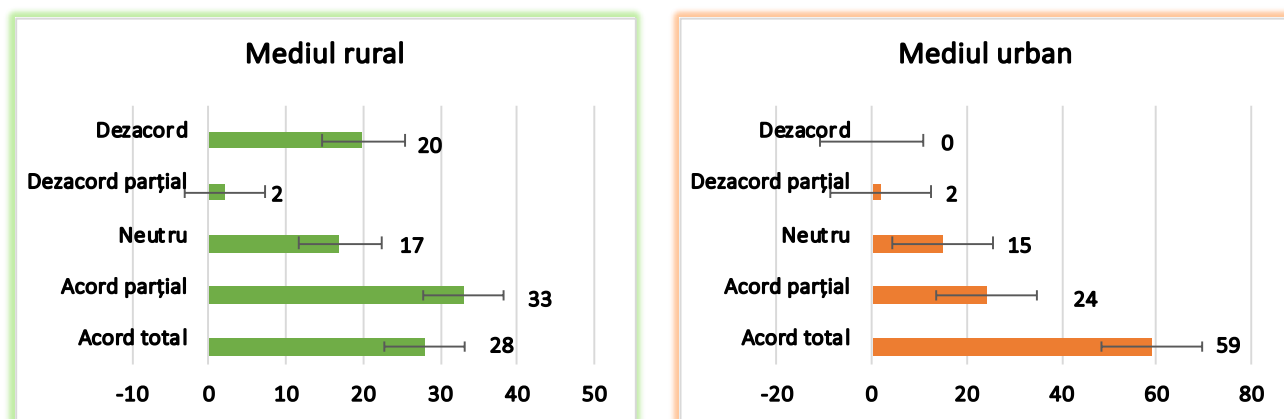

Figura 4. Recomandarea medicamentelor altor persoane din propria experiență

Consilierea persoanelor în etate de către farmacist, oferită fie în formă orală sau scrisă, contribuie la conștientizarea responsabilității vârstnicilor în procesul de tratament medicamentos.

Ghidul Asociației Americane a Farmaciștilor privind educația și consilierea pacientului de către farmacist prevede că „Rolul farmacistului este de a verifica dacă pacienții au suficientă înțelegere, cunoștințe și abilități pentru a-și urma regimurile farmacoterapeutice și planurile de monitorizare. De asemenea, farmaciștii trebuie să caute modalități de

a motiva pacienții să învețe despre tratamentul lor și să fie parteneri activi în îngrijirea lor. Rolul pacienților este de a respecta regimurile lor farmacoterapeutice, de a monitoriza efectele medicamentelor și de a raporta experiențele lor farmaciștilor sau altor membri ai echipelor lor de îngrijire a sănătății” [18].

Majoritatea respondenților sunt de acord cu faptul că citirea instrucțiunii medicamentului asigură utilizarea acestuia conform indicației terapeutice, modului corect de utilizare și se va ține cont de contraindicații, precauții sau va permite determinarea

reacțiilor adverse posibile (figura 5). Este un fapt încurajător care demonstrează că vârstnicii tind să adere la tratamentul medicamentos. Studiile ne arată că cunoașterea insuficientă a propriilor medicamente de către pacienții în etate ar putea duce la

o utilizare greșită și la o slabă complianță [8, 12]. În cazul în care vârstnicii sunt îndemnați de către farmacist să verifice informația din prospectul medicamentului înainte de utilizare se asigură siguranța utilizării medicamentului.

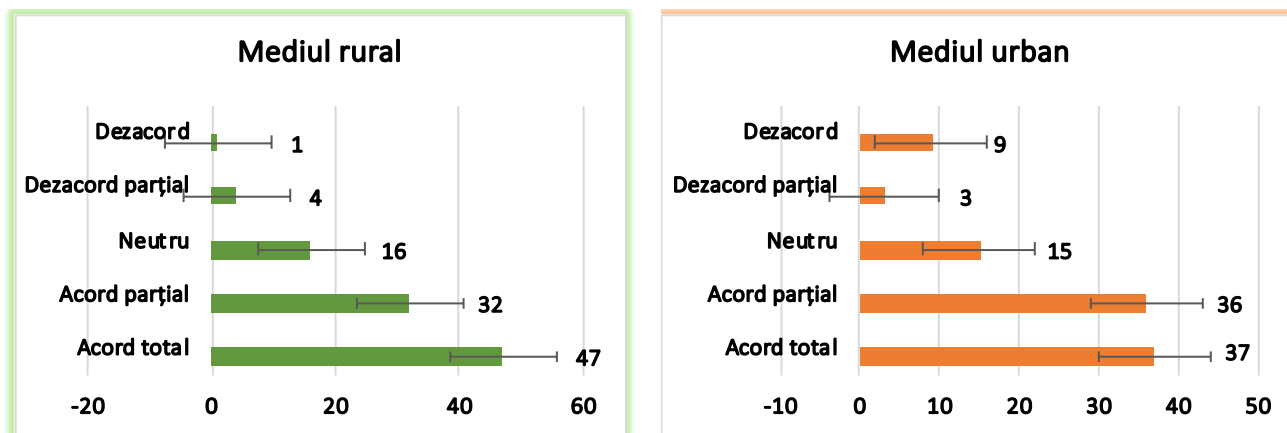

Figura 5. Consultarea informației din instrucțiunea medicamentului în timpul utilizării acestuia

Răspunsurile respondenților la întrebarea legată de oferirea informațiilor despre maladie și medicamentele utilizate în timpul comunicării cu medicul sau farmacistul, inclusiv comunicarea on-line (fi-

gura 6) ne demonstrează că vârstnicii sunt deschiși pentru comunicare și schimb de informații cu specialistul din domeniu.

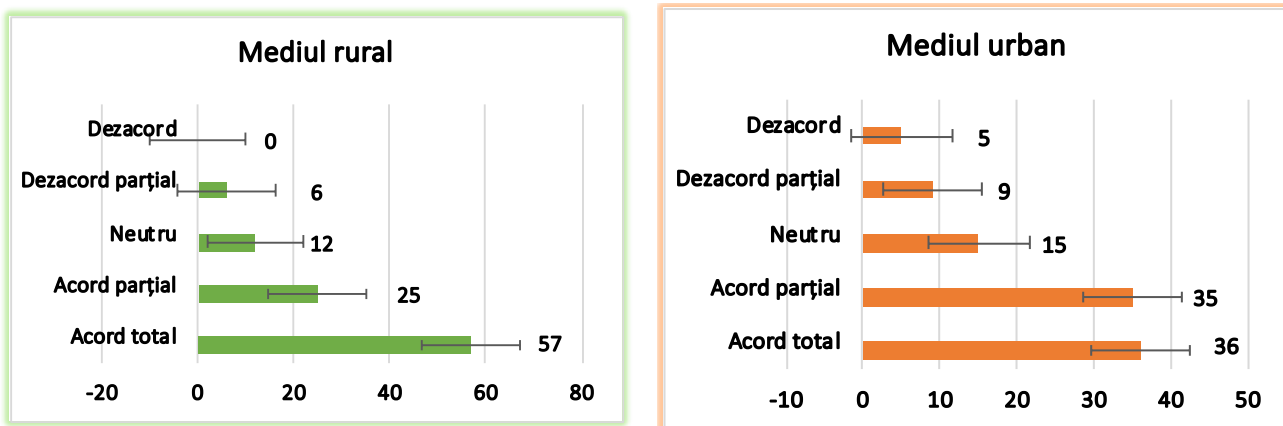

Figura 6. Oferirea informațiilor despre maladie și medicamentele utilizate în timpul comunicării cu medicul sau farmacistul, inclusiv comunicarea on-line

Dezvoltarea relațiilor cu pacienții vârstnici și supravegherea stării lor de sănătate poate fi ușor realizată în acest caz. Un alt aport satisfăcător în îndrumarea vârstnicilor ar fi recomandarea diferitor accesorii, cum ar fi boxele pentru comprimate sau elaborarea unor orare simple a schemelor de tratament pentru a le facilita utilizarea medicamentelor. Conform răspunsurilor observăm că vârstnicii nu percep comoditatea utilizării unor astfel de tehnici

(figura 7), dar susțin plasarea la loc vizibil a orarului de administrare a medicamentului (figura 8). Poate fi dificil pentru pacienții mai în vârstă să țină evidența tuturor medicamentelor lor, iată de ce accesorii medicale de organizare și păstrare a medicamentelor și orarele simplificate sunt soluții utile pentru gestionarea medicamentelor pe care le administrează pacienții vârstnici.

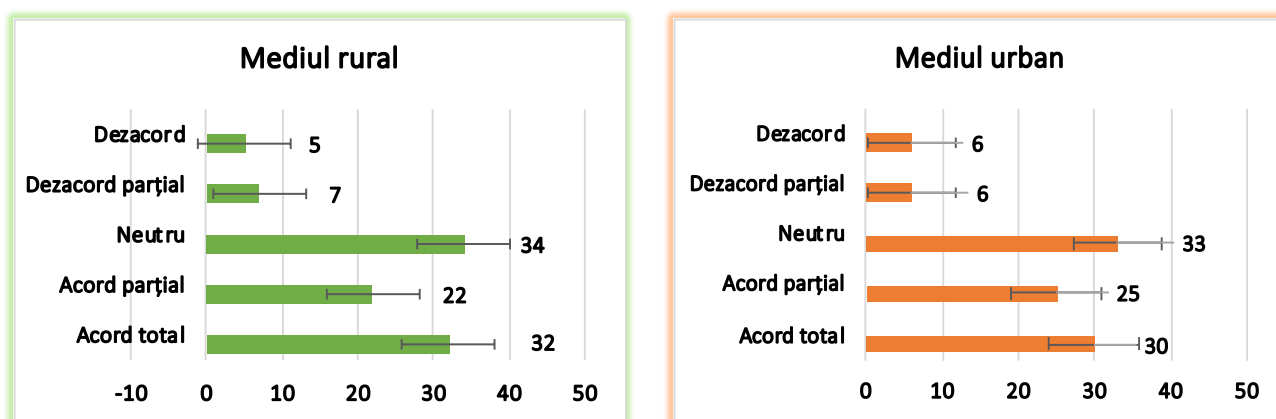

Figura 7. Utilizarea accesoriilor medicale pentru organizarea și păstrarea medicamentelor la domiciliu

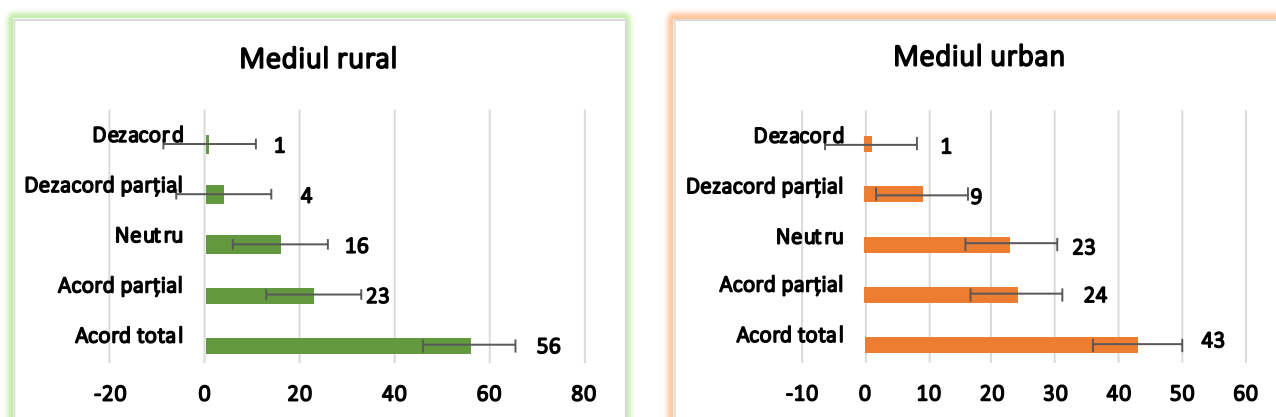

Figura 8. Elaborarea și plasarea la loc vizibil a orarului de administrare a medicamentelor

Totodată aceste tips-uri ar asigura și păstrarea corespunzătoare a medicamentelor în condiții casnice – ceia ce constituie un alt aspect al conceptului de utilizare rațională a medicamentelor cu care sunt de acord vârstnicii, atât din mediul urban, cât și cel rural (figura 9). Având în vedere că majoritatea vârstnicilor au acasă medicamente, este esențial ca

ei să fie informați și să cunoască metode sigure de depozitare a medicamentelor și să fie îndrumați să revizuiască periodic medicamentele date. Consultarea în acest sens a prospectului medicamentului sau adresarea farmacistului întrebări legate de modul de depozitare și durata de valabilitate a medicamentelor devine indispensabilă.

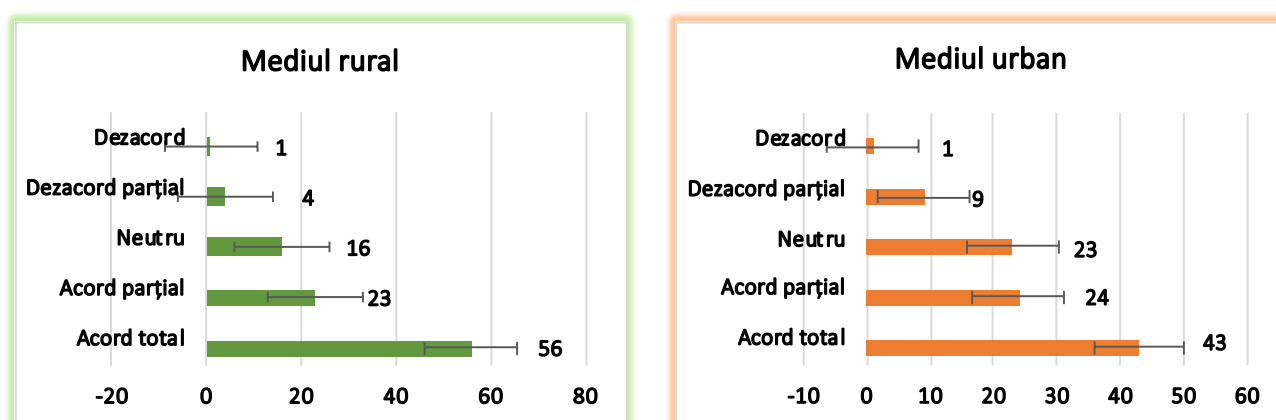

Figura 9. Păstrarea corespunzătoare a medicamentelor în condiții casnice, inclusiv importanța păstrării ambalajului secundar și a instrucțiunii

Observăm de asemenea, diferențe și în percepții-vârșnicilor din mediul urban față de cei din mediul rural privind automedicația. Se atestă că cei din mediul urban tind să practice automedicația influențată de publicitate, sfaturile rudelor sau prietenilor etc. (figura 10). Studiul comparativ efectuat de un colectiv de autori de la Universitatea de Științe ale Sănătății din Bangalore, India, denotă că „*adușii din mediul urban au cunoștințe mai bune și mai adecvate privind impactul automedicației, ceea ce îl ajută să practice o utilizare moderată a automedicației*” [10]. Automedicația este frecventă în special în mediile urbane [6, 11]. Această tendință poate fi determinată de faptul că în orașe nivelul de utilizare a internetului este mai mare decât la sate și persoanele de

vârștă înaintată au acces la diverse surse online și se pot informa [5], pe când pentru cei din mediul rural sursa principală sunt posturile TV. De asemenea, un factor ar fi numărul mic de farmacii comunitare în zonele rurale, iar vâștnicii fiind nevoiți să se adreseze la medici chiar și în cazul afecțiunilor minore. Automedicația îi face pe pacienții în etate să devină mai independenți în luarea deciziilor privind gestionarea bolilor minore, promovând astfel responsabilizarea. În acest sens, parteneriatul între pacienți, medici și farmaciști, format întru educarea și informarea pacienților cu privire la automedicația controlată, sunt strategii binevenite pentru maximizarea beneficiilor și minimizarea riscurilor în ambele segmente – urban și rural.

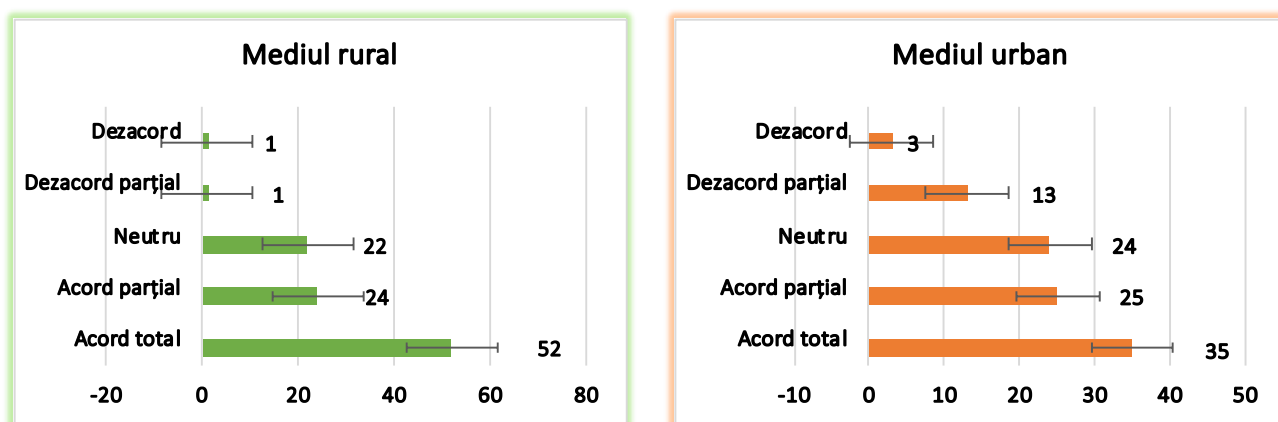

Figura 10. Evitarea automedicației (publicitate, sfaturile prietenilor, sfaturile rudelor etc.)

În această ordine de idei, menționăm că vâștnicii consideră important să cunoască riscurile și reacțiile adverse ale medicamentelor utilizate (figura 11), iar farmaciștii au responsabilitatea profesională de a reduce aceste riscuri.

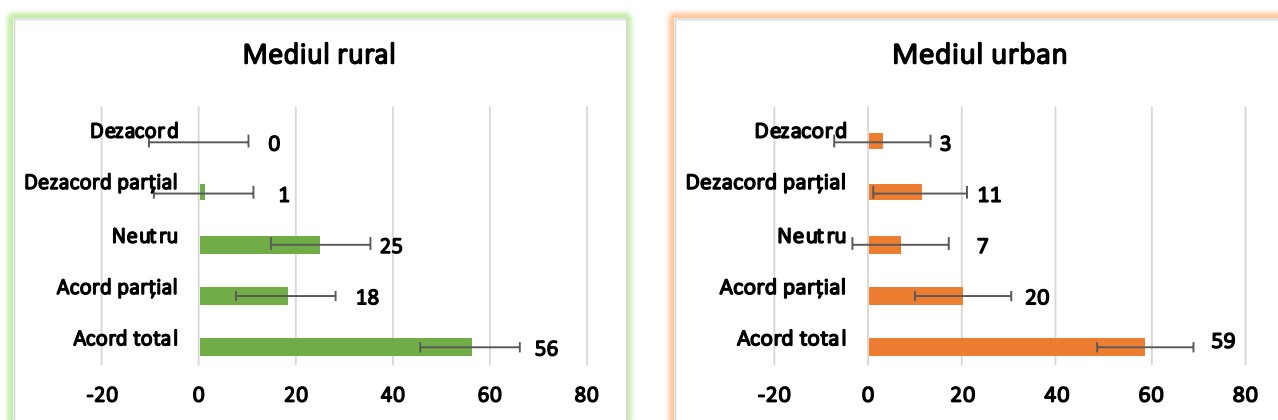

Figura 11. Cunoașterea riscurilor și a reacțiilor adverse ale medicamentelor utilizate

CONCLUZII

1. Percepțiile vâștnicilor, atât din mediul urban, cât și din cel rural privind conceptul de utilizare rațională a medicamentelor sunt promițătoare,

majoritatea dintre ei consideră că în conceptul de utilizare rațională se include:

- utilizarea medicamentelor conform recomandărilor specialistului, fie medic sau/și farmacist;

- respectarea strictă a modului de utilizare a medicamentului și a duratei tratamentului;
  - oferirea informațiilor despre maladie și medicamentele utilizate în timpul comunicării cu medicul sau/și farmacistul;
  - păstrarea corespunzătoare a medicamentelor în condiții casnice;
  - cunoașterea riscurilor și a reacțiilor adverse ale medicamentelor utilizate.
2. Vârșnicii din zona rurală au o atitudine mai prudentă față de administrarea medicamentelor, majoritatea dintre ei afirmând că nu modifică dozele de administrare, nu oferă medicamentele sale altor persoane și nu practică automedicația iresponsabilă.
  3. Farmaciștii comunitari au un rol esențial în sensibilizarea vârstnicilor privind măsurile necesare de asigurare a utilizării raționale ale medicamentelor.

REFERINȚE

1. Accesul populației la serviciile de sănătate: Rezultatele studiului de sănătate: Sinteză / Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova ; colegiul de redacție: Oleg Cara (președinte) [et al.]; elaborare: Aurelia Spătaru [et al.]. – Chișinău : Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, 2022. – (Statistica Moldovei – ISBN 978-9975-63-461-8 (PDF)).
2. ADAUJI, S., SAFTA, V. Esența abordării sistemice și evidențierea problemelor sistemului farmaceutic. In: *Revista Farmaceutică a Moldovei*, 2021, nr. 1(45), pp. 4-7. ISSN 1812-5077.
3. André de Oliveira Baldonil, Farah Maria Drumond Chequer, Elisa Raquel Anastácio Ferraz, Danielle Palma de Oliveira, Leonardo Régis Leira Pereira, Daniel Junqueira Dorta. Elderly and drugs: risks and necessity of rational use. *Braz. J. Pharm. Sci.* 46 (4). Dec 2010 <https://doi.org/10.1590/S1984-82502010000400003>
4. BALDUCCI, L.; BEGHE, C. Cancer and age in the USA. *Crit. Rev. Oncol. Hematol.*, v.37, n.2, p.137-145, 2001.
5. Ecaterina Rusu, Olga Gagauz. Profilul demografic al Chisinăului. Disponibil la https://social.gov.md/wp-content/uploads/2022/12/Profil_demografic_Chisinau.pdf
6. HingoraniSK, DesaiAS, DesaiSS, BansalRK, Agarwal S, SolankiN, et al. Self medication among elderly poses challenges in urban settings. *Int J Basic Clin Pharmacol* 2021;10:541-4.
7. Lista farmaciilor. Agenția medicamentului și dispozitivelor medicale. Disponibil la: <https://amdm.gov.md/ro/pharmacies>
8. Manchanayake, M. G. C. A., Bandara, G. R. W. S. K., & Samaranyake, N. R. (2018). Patients' ability to read and understand dosing instructions of their own medicines - a cross sectional study in a hospital and community pharmacy setting. *BMC health services research*, 18(1), 425. <https://doi.org/10.1186/s12913-018-3252-1>
9. Promoting rational use of medicines. World Health Organization. Disponibil la: <https://www.who.int/activities/promoting-rational-use-of-medicines>
10. Samuvel Babu, P., Balu, V., Uma Maheswari, B., K M, C., K E, P., & Dkhar, E. (2023). A Comparative Study to Assess the Prevalence, Knowledge of Impact, and Practice of Self-Medication Among Adults in Urban and Rural Communities in Bangalore. *Cureus*, 15(5), e39672. <https://doi.org/10.7759/cureus.39672>
11. Sanghani S, Zaveri HG, Patel VJ. Self-medication: prevalence and pattern in urban community. *J Pharmacovigil Drug Safe*. 2008;5:95-8.
12. Schnipper JL, Kirwin JL, Cotugno MC, et al. Role of pharmacist counseling in preventing adverse drug events after hospitalization. *Arch Intern Med*. 2006;166:565-571. doi: 10.1001/archinte.166.5.565.
13. ȘCHIOPU, Tatiana, ADAUJI, Stela, BRUMĂREL, Mihail, COROBCEAN, Alexandra. Riscurile păstrării necorespunzătoare a medicamentelor la domiciliu de către vârstnici. In: *Direcții de reformare a sistemului farmaceutic din perspectiva cursului european al Republicii Moldova*, Ed. Ediția a 2-a, 28 aprilie 2023, Chișinău. Comrat: Universitatea de Stat din Comrat, 2023, Ediția a 2-a, pp. 81-82. ISBN 978-5-88554-205-0.
14. ȘCHIOPU, Tatiana, ADAUJI, Stela. Rolul farmacistului în evaluarea interacțiunilor medicamentoase la vârstnici. In: *Revista Farmaceutică a Moldovei*, 2021, nr. 2(46-S), pp. 30-31. ISSN 1812-5077.
15. ȘCHIOPU, Tatiana, BRUMĂREL, Mihail, ADAUJI, Stela. Rolul farmacistului în asigurarea utilizării sigure a medicamentelor de către vârstnici. In: *Farmacia etică: istorie, realități și perspective.: Conferință dedicată memoriei Vasile Procopișin - Patriarhul farmaciei Moldovei, doctor habilitat în științe farmaceutice, profesor universitar și Nadejda Ciobanu, doctor în științe farmaceutice, conferențiar universitar*, 19-21 aprilie 2018, Chișinău. Chișinău: Tipogr. „Imprint Star”, 2018, pp. 111-117. ISBN 978-9975-3159-5-1.
16. ȘCHIOPU, Tatiana. Automedicația cu antiinflamatoare nesteroidiene în rândul vârstnicilor. In: *Congresul consacrat aniversării a 75-a de la fondarea Universității de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”*, 21-23 octom-

- brie 2020, Chișinău. Chișinău: USMF, 2020, p. 678.
17. Tavares DMS, Bolina AF, Dias FA, Ferreira PCS, Haas VJ. Quality of life of elderly. Comparison between urban and rural areas. Invest Educ Enferm. 2014; 32(3): 401-413.
18. Terapia medicamentoasă și îngrijirea pacientului: Organizarea și furnizarea de servicii – ghiduri. Ghidul ASHP privind educația și consilierea pacientului de către farmacist. Disponibil la: https://www.ashp.org/-/media/assets/policy-guidelines/docs/guidelines/_pharmacist-conducted-patient-education-counseling.ashx
19. Vârșnicii în Republica Moldova în anul 2022. Comunicatul Biroului național de statistică. Disponibil la: https://statistica.gov.md/ro/varstnicii-in-republica-moldova-in-anul-2022-9578_60729.html

ID-UL ORCID AL AUTORILOR

- Tatiana Șchiopu
<https://orcid.org/0000-0001-6550-2261>
- Lucia Sîbii
<https://orcid.org/0000-0003-2015-718X>
- Mihail Brumărel
<https://orcid.org/0000-0003-1126-9884>
- Vladimir Safta
<https://orcid.org/0000-0001-8851-9701>
- Liliana Dogotari
<https://orcid.org/0000-0002-6083-7828>
- Valentina Buliga
<https://orcid.org/0000-0001-6356-3319>
- Stela Adauji
<https://orcid.org/0000-0002-5027-4144>